

Kako je nastal strokovni izraz: *sij zvezde*

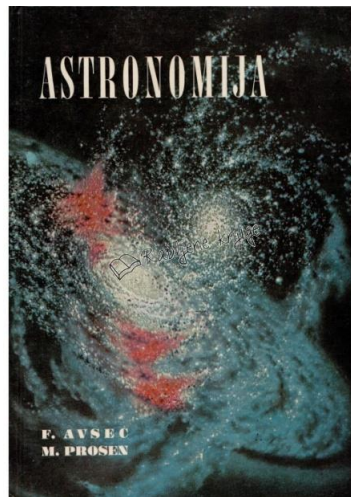
Naš materni jezik je tako lep in čudovit, da nikjer noben tako. Besedno zelo bogat in slovnično izrazito natančen glede podajanja najrazličnejših vsebin tako pri navadnem besednem kot tudi zahtevnejšem pisnem izražanju, torej pri govorjenju in strokovnem pisanju. Zame ni lepšega jezika. Ko smo se v gimnaziji učili latinščino, sem slovenščino pogosto primerjal z latinščino, ki je tudi lep in izredno natančen jezik. Imel sem ju za sorodnici. Sicer pa je za vsakega človeka materni jezik najlepši in neverjetno bi se slišalo, če ne bi bilo tako. Nekaj ljubezni do maternega jezika zagotovo pridobimo v šoli, ampak, po moje, največ v ljubeznivem in prijetnem domačem okolju, če je prijazno do materinščine in jo stalno skrbno neguje. O tem bi bilo mogoče napisati esej, a to je že druga zgodba; ni namen tega spisa.

S slovenskim astronomskim izrazoslovjem (terminologijo) sem se začel ukvarjati kakšno dobro leto po diplomi (1961).

Vendar pa se je že dosti prej na rednih mesečnih sestankih Astronomske sekcije Prirodoslovnega društva Slovenije pri predstavitvi raznih novic in kratkih predavanjih pokazalo, da bo treba zaradi enotnega izražanja in pisanja določene temeljne fotometrične astronomske izraze (termine) poenotiti in jih za vselej natančno opredeliti, to je definirati tako, da bomo za isti astronomski pojem uporabljali vedno isti strokovni izraz ali, po domače povedano, *isto besedo*.

Takrat so na primer za količino, ki je neposredno povezana z oddajanjem svetlobe zvezde, uporabljali različne izraze (besede, imena). Eni so pisali svetlost zvezde, drugi svetilnost zvezde, tretji so rekli sijaj zvezde, četrti celo lesk ali tudi blesk zvezde za eno in isto količino. Skratka, treba je bilo enkrat za vselej narediti red in najti oziroma si izmisliti ali izumiti en sam dovolj krepek izraz, ki bi pokrnil oziroma nadomestil vse omenjene izraze. To je bilo treba narediti in urediti tudi zato, ker je bil prav v tem času (okoli 1967) na republiškem ministrstvu za šolstvo sprejet za gimnazijo nov učni načrt, po katerem je bila pouku fizike dodeljena oziroma priključena astronomija (35 ur), za predmet astronomija pa razpisan še ustrezeni učbenik. Vse to se je polagoma uredilo. Bil sem v središču tega dogajanja, čeprav o tem ni niti enega zapisa in se uradno o tem nič ne ve. Tudi tu, zdaj, ne bi navajal podrobnosti. Zdaj ni več pomembno. Zapisal bom bistveno.

Po odobravanju nekaterih članov Astronomske sekcije, katere vodja sem po sili razmer takrat postal (1969), sem za iskani izraz, ki sem ga zares izumil, predlagal: *sij zvezde*. Za pouk astronomije je bil izraz nato uveden v učbeniku *Astronomija za 4. r. gimnazije* (1971), ki sva ga napisala s prof. Francetom Avscem. Učbenik je doživel štiri ponatise in je še vedno v temeljni šolski uporabi, služi pa tudi kot poljudno berilo, če se izognemo količinskemu obravnavanju snovi, in je pripomoček za tekmovanja iz astronomije v osnovni in srednji šoli.

Naslovnica takrat zelo težko pričakovanega in dobro sprejetega učbenika astronomije.

Z uvedbo novega izraza *sij zvezde* smo za vedno odpravili zmešnjavo glede uporabe različnih besed (svetlnost, svetlost, sijaj in še kaj) za isto količino, povezano z oddajanjem svetlobe zvezde. Od tedaj dalje se je ta izraz prijel, udomačil in trdno zasidral. Danes ga disciplinirano uporabljajo vsi, ki odgovorno govorijo in pišejo o astronomiji.

Nastal pa je ta izraz preprosto takole: zvezde, Sonce, Luna, planeti in druga vesoljska telesa sijajo na nebu. To je dejstvo. Ker že sijajo, sem si mislil, zakaj ne bi njihovo sijanje (oddajanje svetlobe) označevala oziroma karakterizirala količina, ki bi nosila ime sij. Tako se je rodil strokovni izraz *sij zvezde*. Še ni prišel v Slovar slovenskega knjižnega jezika, čeprav ga množično uporabljamo že več kot 45 let¹. Potem smo izraz razširili oziroma posplošili na sij vesoljskega (nebesnega) telesa, kot na primer sij Lune, sij Sonca, sij planeta itn.

Kranj – Zlato Polje, 15. maj 2018

Majo Prosen

¹ *Sij zvezde* in *izsev zvezde* sta dva različna pojma, dve različni količini. Na Slovenski Wikipediji ju enačijo, kar je velika napaka. *Sij* je to, kar pri zvezdi vidimo, opazujemo, zaznavamo, sprejemamo ali zabeležimo z različnimi inštrumenti (med katere spada tudi oko), *izsev* pa je to, kar zvezda v sekundi izseva ali oddaja v prostor. Sta pa količini povezani. Če zvezda oddaja svetlobni tok P , kar je izsev zvezde (enota W), na Zemlji v razdalji r od zvezde sprejemamo gostoto tega svetlobnega toka $j = P/4\pi r^2$ in j pove to, kar pri zvezdi opazujemo (magnituda, povezana z W/m^2). Izsev ima lahko le zvezda, ki sveti z lastno svetlobo, ne pa Luna ali planeti, ki nimajo lastne svetlobe in svetijo zato, ker jih osvetljuje Sonce. *Sij* pa imajo vsa nebesnega telesa, če le sijajo na nebu.